

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 321.01

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6422019.9>

Оригинални научни рад

Српска политичка мисао

број 2/2019.

год. 26. vol. 64

стр. 207-226

Владан Станковић*

Институт за политичке студије, Београд

СТАБИЛОКРАТИЈА**

Сажетак

Тема коју је определио овај научни рад односи се на политички феномен *стабилнократије*. Предмет истраживања фокусиран је у два аспекта: први настоји да структурално профилише институционалне поставке и механизме стабилнократије; други смешта тако дефинисану и профилисану поставку у одређени друштвени и међународни контекст. Стабилнократија представља новоуспостављени политички феномен на тзв. „транзиционом и посттранзиционом подручју” Источне Европе, у последњих десетак година. Посматрани политички феномен, иако се о његовој присутности упадливо често говори у стручној и политичкој јавности, сасвим је мало, или готово никако, до сада, побуђивао пажњу научних кругова. Актуелност теме и недовољна проученост материје указују на њен изразити научни и друштвени значај. Све ове претпоставке отвориле су потребу да се актуелни политички

* Електронска адреса аутора: vladan.stankovic@ips.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

процеси и научно апсолвирају: да се пропусти кроз научну апаратуру: да им се понуди смисао и значај и да се о њима искаже коначан, објективан и непристрасан научни суд. Стога је аутор спровео редукцију политичких феномена на структуралне саставне делове (компоненте). За потребе овога рада аутор је комбиновао: *метод* посматрања, структурални приступ, упоредни метод, анализу садржаја и идеално-типски метод из друштвених наука; од политиколошких метода: институционални приступ; међу правним методама: циљно тумачење правних норми; генерализацију и дедукцију из логичких метода. Посебан научни *значај* ова тема има за Пројекат који истражује демократске капацитете политичких институција.

Кључне речи: стабилнократија, друштвена стабилност, политички систем, институције, демократски капацитети

Често се у последњих десет година за организације политичке власти на простору источне, средње, и, нарочито, југоисточне Европе говори и пише као о стабилнократијама. Ово се посебно односи на простор тзв. Западног Балкана који обухвата бише југословенске конституенте (без Словеније, а са Албанијом).

На самом почетку рада намеће се питање: Шта је, заправо, стабилнократија?

1. ЕТИМОЛОШКА ЗНАЧЕЊА

Сам назив стабилнократија саставница је два израза. Први је стабилност, а други долази од грчке речи *kratià*, што изражава моћ или способност владања.¹

Стабилно је нешто што је везано за главни ток (*main stream*). Има лингвиста који стабилно везују за *стабло* (дебло

1) “*Kratià* (noun) or *kratein* (verb) come from the word *Κράτος* [*Kratos*] which means *governing power*.” (Dimitrios Michmizos, “What is the difference between the Greek words *arkhia* and *kratein*?”, *Quora*, Mountain View, California, 2009).

или каблу).² Оно је носећи преносник који се продужава у разгранате деоне целине (гране све до листова).³

Термин *стабилност* долази из механике.⁴ Стабилност у овој научној дисциплини има својство и значење постизања равнотеже. Тако је равнотежа за неке етимологе основно значење третираног израза. Стабилно је оно што поседује снагу која се опире променама равнотежног стања.⁵ На основу тог сазнања следи дефинисање стабилизације као процеса: „устаљивања, устаљења, учвршћивања, уравнотежења”.⁶ Тако стабилизација представља: „минимум утјецаја интервенирајућих варијабли”.⁷ У корену је стабилизације, дакле, редуktivно деловање које настоји да сваку промену пригуши – да онемогући утицаје споља. Стога је стабилност: „постојаност, устаљеност, одсуство промена стања.”⁸

Управо одсуство промена стања чини главну карактеристику стабилности, као идеолошког правца непроменљивости постојећег. Стабилно је, дакле, „фиксираност за позицију”.⁹ Стабилно представља: зацементирано, фиксирано, непроменљиво, зацукано, причвршћено... Оно је „непокретна конструкција”.¹⁰ Истовремено означава и: „устаљивање, учвршћивање, довођење у сталан положај”.¹¹

И сада већ осликавамо описно-појавну равну термина. Стабилно се појављује у два појавна облика, и то: у

2) Josip Jedvaj, Stjepan Musulin, *Riječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, JAZU, Zagreb, 1956, стр. 331.

3) Исто.

4) *Enciclopedia Europea*, Volume X: Saba – tacuri, Garzanti, Milano, 1980, стр. 852: “*Stabilità*: Il concetto di stabilità nasce storicamente nell’ambito della meccanica.”

5) Alain Rey, Daniele Morvan, *Dictionnaire culturel en langue française*, Tome IV, Réal-Z, Dictionnaires Le Robert/Sejer, Paris, 2005, стр. 991: „(...) de forces qui s’opposent à la modification d’une position d’équilibre...”

6) Ljiljana Šarić, Wiebke Wittschen, *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika*, Naklada „Jesenski i Turk”, Zagreb, 2008, стр. 445: „Stabilizirati: uhodavati se, uhodati se.”

7) Milan Bosanac, Oleg Mandić, Stanko Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977, стр. 615.

8) Dragan Krstić, *Psihološki rečnik*, Savremena administracija, Beograd, 1991, стр. 540.

9) John Simpson, Edmund Weiner, *The Oxford English Dictionary*, Volume XVI, Soot-Styx, Second edition, Clarendon Press, Oxford, 1989, стр. 429: „Fixed in position”.

10) „Construction immobile”. (Alain Rey, Daniele Morvan, *Dictionnaire culturel en langue française*, нав. дело, стр. 991).

11) *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Vol. 7: „Sindikalizam – Žvale”, Naklada Jugoslovenskog Leksikografskog zavoda, Zagreb, 1964, стр. 163.

стационарном и динамичком стању. Основа стабилног је „стабил”, што је синоним за: „непокретан, што долази од латинскога *stabilis*”.¹² Стабилно има значење об(а)везивања; оно је „обвезујуће”: „*stabila contra mobila*”.¹³ Стога се разликује статичко стање насупрот тенденцијама враћања у равнотежни положај.¹⁴ Тако постоји статички и динамички стабилитет. „Статички је својство тијела у равнотежи, а динамички се односи нагибање тијела, враћање у равнотежни положај.”¹⁵ Стабилно исказује тенденцију враћања у првобитни положај.¹⁶ Стабилност позива на ограничавање кретања (*limitation de fluctuaction*).¹⁷

Из овога следи одређивање стабилности система као: „својство сустава да задржава истоветност програма свог функционирања... [...] унаточ промјене околине и унаточ еродирајућим утјецајима и импулсима које околина односно други системи из околине врше на њега”.¹⁸ У стационарним стабилizmu то је и више од отпора ерозивном. Ту нема тенденције да се изврши повратак у почетни положај или какву позицију. Стационарна стабилност тежи немењању, непокретности, фиксности. Она је крута и нееластична. Ту се свака промена доживљава не само као штетна, већ и као потенцијално погубна. За разлику од ње динамична стабилност непрестано осцилира између А и Б. Она у себи има уграђено „почелогибања и промјена”.¹⁹ Динамички стабилizam је еластичан, он има шире интеграционо поље и ствара суптилније и перфидније привиде слободе. Он је у стању да одговори на интервенишуће варијабле, и има моћ, и способност, да оствари реверзибилни процес повратка у равнотежни положај.

Стабилно се, дакле, у основи опире променама: крута стабилност потпуно, а еластична стабилност до извесних граница уз обавезну тенденцију да промену врати на почетне

12) Josip Jedvaj, Stjepan Musulin, *Riječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, нав. дело, стр. 331.

13) Исто.

14) *Encyclopædia Universalis*, corpus 21: Silice – Tabou, Paris, 1995, стр. 538.

15) *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Vol. 7: „Sindikalizam – Žvale”, нав. дело, стр. 162.

16) John Simpson, Edmund Weiner, *The Oxford English Dictionary*, нав. дело, стр. 429.

17) Alain Rey, Daniele Morvan, *Dictionnaire culturel en langue française*, нав. дело, стр. 991.

18) Milan Bosanac, Oleg Mandić, Stanko Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, нав. дело, стр. 615.

19) Aristotel, *Fizika*, Globus, Zagreb, 1988, стр. 57.

позиције. Кључне речи које би описале стабилно су: крутост, редукација, непроменљивост, непроходности, запушеност...

2. СТАБИЛОКРАТИЈА КАО ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ (?)

Сада нам као најпрече преостаје да дефинишемо шта је то стабилнократија као појам који се недавно одомаћио у научној и стручној јавности.

Има аутора који тврде да је стабилнократија: „назив за поредак у којем су и демократске и либералне вредности прагматично потиснуте због какве стабилности”.²⁰ Други аутори сматрају да се сама „размјена стабилности за вањску благодот према питањима демократије може назвати стабилнократијом”.²¹ Трећи под стабилнократијом подразумевају организацију политичке власти која: „нуди стабилност према споља, али унутар земље систем се креће између демократије и аутократских тенденција”.²² Коначно, четврти су нешто конкретнијег налаза, па износе тврдњу да је стабилнократија: „ограничена сувереност, која је даље зауставила завршетак транзиције”²³ из реалсоцијалистичког поретка земаља Источне и Југоисточне Европе на либерално-капиталистичку рестаурацију. У стабилнократијама геополитика игра значајну улогу, било да се ради о „суверенистима” или онима који сувереност утапају у шире интегративне токове. Ови се пореци означавају епитетима: „хибридни режим” или „прегласавајуће демократије”.²⁴ Оно што је њихова главна одлика је: посезање за ефикасним, понекад и аутократским, механизмима како би задате политике биле остварене.

20) Zoran Lutovac, „Lični stav: Labilokratija”, *Vreme*, Vol. 1445, Beograd, 13.09.2008.

21) Florian Bieber, „The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, *Center for International Relations and Sustainable Development*, 2018.

22) Florian Cullhaj, *Democratization from Within – Political Culture and the Consolidation of Democracy in Post-Communist Albania*, Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2016, стр. 100-petitum: „Stabilocracy – A system that offers stability abroad but that inside the country wavers between democracy and autocratic tendencies.”

23) Anna Fruhstorfer, Michael Hein, *Constitutional Politics in Central and Eastern Europe – From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems*, Springer, Wiesbaden, 2016, стр. 263.

24) Florian Bieber, „The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies“, нав. дело.

Да бисмо дошли до спознаје како је настала ова необична организација власти, неопходно је, као претходно питање, да размотримо основе политичког система у коме се стабилнократија запатила. Више је него упадљиво да се све земље у којима постоји стабилнократија базирају на дегенеративној модификацији институционално некохерентног *полупредседничког* политичког система власти.²⁵ Израсле на темељима ауторитарних једнопартијских поредака са супремацијом вође, оне су се у новонасталим условима вишепартизма трансформисале у нове, прилагодљивије, облике аутократског управљања. Тако је полупрезиденцијални модел политичког система идеално послужио овој ауторитарној адаптацији са једнопартијског режима на квазиплурални поредак.²⁶ Преузети модел полупрезиденцијализма, по узору на француску Пету Републику, требало би да нагласи кључну улогу председника Републике као централне осе политичког система у коме један, инокосни, орган влада иако му формално не припада најшири опсег политичких одлука на основу уставних надлежности.²⁷ Најшири опсег послова у име председника Републике обавља председник владе. Он је као шеф колегијалног органа власти постављен од стране председника Републике и спроводи његову политику. За разлику од француске Пете Републике, у источноевропским ауторитарним моделима, кохабитација или сарадња двеју политика – позиционе и опозиционе – је искључена. У појединим државама, како би се онемогућила било каква кохабитација, успоставља се често парламентарни политички систем са непосредно изабраним председником Републике који

25) Ратко Марковић, *Уставно право*, Правни факултет, Београд, 2017, стр. 204: „Мешовити системи... будући да им недостаје унутрашња кохерентност, повећавају ризик сукоба, посебно ако сваки од органа легислативе или егzekутиве жели да користи сву власт којом располаже. Ризици блокаде институција у мешовитим системима су, дакле, значајни.”

26) Горан Буцак, „Политичке институције у савременом уставноправном поретку Србије”, *Политичка ревија*, Vol. 40, № 2/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 62: „Утемељење за овакво научно схватање представљају институционална решења других посткомунистичких земаља, која шефу државе дају много већа овлашћења, на основу којих, између осталог, располаже правом именовања и опозива премијера, правом председавања седницама владе, правом законодавне иницијативе, правом сазивања ванредних седница парламента, правом расписивања референдума, јачим правом суспензивног вета, самосталним правом дисолуције, самосталним вођењем спољне политике и др.”

27) На ову тему у: Robert Elgie, “Duverger, Semi-Presidentialism and the Supposed French Archetype”, in: *France's Political Institutions at 50* (eds. Emiliano Grossman, Nicolas Sauger), Routledge, 2013, стр. 7.

нема велика извршна овлашћења, али има немерљив утицај на владу.²⁸ То је тзв. *Парламентарно-председнички* систем власти.

На овако моделован уставноправни конструкт надовезује се још један политички феномен, који се институционализује у политички подсистем. Наиме, јавља се тенденција да се узурпира и сам дух парламентаризма, јер се у политички живот уводи парламентарна пракса „вишепартизма са доминантном и доминирајућом политичком странком”.²⁹ Ради се о политичко-парламентарној пракси у којој постоји премоћна, хегемонска партија која на изборима редовно узима 35–60% гласова, и која самостално или уз помоћ „резервне странке/коалиције”, остварује највећи или потпуни утицај у друштву.³⁰ Политички систем је скројен тако да се легитимација аутократе спроводи преко странке чији је он практично власник, а која остварује пуну политичку доминацију у пољу симулованог вишепартизма. Све друге странке „су скромније и изразито међусобно подељене”.³¹ Овде је чак и утицај партитократије умањен, јер уместо шефова посланичких група или партијских вођа који су принуђени да се договарају, погађају и тргују интересима, сада постоји само један вођ’ и једна партија који се за све питају и који о свему одлучују.³² Тако доминантна партија и њен вођа/власник остварују привилегован положај у друштву.

28) Michael Kubat, Jan Kysela, “L’élection du Président au suffrage direct en République tchèque: beaucoup de paroles, peu d’arguments”, *Revue d’études politiques et constitutionnelles: Est Europa*, Éditée par l’Institut Universitaire Varenne, Bayonne, 2013, стр. 233: “Par exemple, dans les pays d’Europe centrale et d’Europe de l’Est, les États élisant leur président directement sont majoritaires (Bulgarie, Croatie, Monténégro, Lituanie, Macédoine, Pologne, Roumanie, Russie, Slovaquie, Slovénie, Serbie, Ukraine)...”

29) Vladimir Goati, *Političke partije i partijski sistemi*, СЕМИ, Подгорика, 2007, стр. 261.

30) Горан Иванчевић, „Партијски системи”, *Култура полиса*, Vol. 33, Култура/Полис, Нови Сад, 2017, стр. 342: „Системи с хегемонијском странком, такође припадају групи некомпетитивних система. Разлози који их квалификују у ову групу система, произилазе из чињенице, да у оквиру ових система, у формалном смислу, егзистирају и друге странке, међутим, тим странкама онемогућен је истински приступ власти. Наиме, у оваквим системима, право на вршење власти полаже једино хегемонијска странка, док осталим странкама које постоје искључиво у формалном смислу, није допуштено (или је кооперативним странкама, дозвољено учешће у власти, али је сведено на само формално учешће, без било каквих права у вршењу власти), па чак није ни предвиђено изборно надметање. Дакле, ротација власти не постоји у системима са хегемонијском странком.”

31) Ратко Марковић, *Уставно право*, нав. дело, стр. 263.

32) Владан Станковић, „Партократија међу демократским институцијама Републике Србије”, *Политичка ревија*, Vol. 21, N° 3/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 19.

Сада се отвара питање: А где је ту стабилોકратија? Она се свакако замеће и развија у политичком систему који подразумева конфузију некохерентних власти и аутократска наглашавања преко симулованог вишепартизма са једном доминирајућом странком која је у поседу аутократе или стабилоократора. Стабилоократија, дакле, није никакав нови политички систем, попут „полупрезиденцијализма”, нити политички подсистем попут „вишепартизма доминирајуће, хегемоне странке”, већ евентуално: наметнути стандард политичког понашања који се (по)остварује у тако постављеном политичком оквиру.³³ Присилни стандарди спадају у друштвене норме, али не у правне норме које одликује императив требања заснован на базичном консензусу политичких актера који учествују у животу једне земље. Стога је стабилоократија форма наметнутог политичког понашања – она је у простору тзв. „политичке праксе”. Користећи некохерентност и некоегзистентност уставно-политичког система власти и аномалију политичког подсистема доминирајуће партије-хегемона, стабилоократија је успела да створи привид институционалности која се испољава у два појавна облика. Први, формално-номинални облик: декларативно поштовање људских права и владавину закона, тзв. „грађанске слободе” са привидом институција, и вишепартијске изборе. И други, реално-фактички, који подразумева: симуловану демократију са потпуном или делимичном контролом медијског простора,³⁴ непоштовање институционалне аутономије деловања,³⁵ селективну примену права и кршење основних демократских процедура које утичу на слободу избора и изјашњавање.³⁶

33) Јовица Тркуља, *Политички систем*, Правни факултет, Београд, 2011, стр. 119: „(...) доминација политичке власти и (све)моћ владајућег политичког слоја”.

34) Ljubomir Danailov Frčkoski, “Authoritarian Populism in Transitional Democracies of Western Balkans”, *South-East European Journal of Political Science*, Vol. 2, N° 1, Lumina, Bucharest, 2014, стр. 333: “The second clear difference of this regional authoritarianism from historical predecessors is the very obsession with the media.”

35) Исто, “There is total arbitrariness in their operation based on party-leader instructions.”

36) Jonas Linde, Joakim Ekman, “Patterns of Stability and Performance in Post-Communist Hybrid Regimes”, in: *20 Years Since the Fall of the Berlin Wall – Transitions, State Break-up and Democratic Politics in Central Europe and Germany* (eds. Elisabeth Bakke, Ingo Peters), BWV Verlag, Berlin, 2011, стр. 97: “In such *hybrid* regimes, we typically find multiparty electoral competition combined with disrespect for human rights and civil liberties, notable levels of corruption, instances of harassment of the political opposition, as well as restrictions on freedom of the press. In some ways, such grey zone regimes are close to (flawed) democracies; in the other ways, they resemble authoritarian systems more than anything else.”

Стабиллократија, дакле, није неки посебан, нови политички систем кохерентних и коегзистентних веза (механизма подељених или израслих и профилисаних) власти, већ одређена политичка пракса настала на заснованим решењима парламентарно-председничког система са хегемоном странком која скривено исказује тенденцију ка једнопартијској рестаурацији, и контроли свих магистралних политичких токова у једном друштву како би се реализовао унапред инструисан геополитички правац.

3. ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ СТАБИЛОКРАТИЈЕ

Стабиллократија се позива на два базична стожера: 1) сувереност и; 2) више геополитичке циљеве. Отуда она настоји да ауторитарним мерама оствари постављене геополитичке задатке. Управо због тога су стабиллократе добиле епитет „реформатора” и „пост-транзиционих владара” који треба да изведу до краја „дугу и наизглед бескрајну *транзицију* или *трансформацију*”, па се стабиллократија доживљава као: „одложени трансформацијски замор”.³⁷ Стабиллократија зарад ефикасности суспендује одређене демократске процедуре у које спадају и извесна основна људска и политичка права, попут: права на изјашњавање, права на слободу изражавања мисли, права на слободно информисање, права на праведно суђење и слично. Политиколози, социолози и стручњаци уставног права као најбитнија својства стабиллократије истичу неколико институционалних механизма који демократију претварају у стабиллократију:

1. *Често расписивање избора*. Избори се у стабиллократијама расписују не када је доведена у питање парламентарна већина, већ када се власт осећа политички угроженом услед неког имало значајнијег политичког притиска.³⁸ У том случају стабиллократор ставља бираче пред учестало референдумско питање: „Ја” или „Они”?

37) Florian Bieber, “The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, нав. дело: “Stabilitocrats often sought to position themselves as post-transition rulers, ending the long, and seemingly never-ending transition or transformation – in the Central European context this has been recently described as *Delayed Transformational Fatigue*.”

38) Vladimir Veljković, “Stabilocracy and political crisis”, *Peščanik*, Beograd, 14.11.2017.

Ради се о извесној „насртљивости политичке моћи”,³⁹ о „наметљивости владајуће клике да продужава легитимитет своје владавине”.⁴⁰ Стабилократа, при томе, полази од позамашног резервоара гласова којим располаже, па за њим радо, лако и често посеже како би своје преимућство капитализовао постижући легитимитет на који ће се позивати у оним случајевима када његова владавина постане угрожена због непопуларних мера које доноси по инструкцијама.⁴¹ Веома је акутна појава тзв. „рокаде функција” где се стабилократор са својим најближим сарадницима премешта са једне функције на другу, попут каквих фигура у шаху, и то најчешће када му истекне мандат враћањем на претходну позицију. Сврха избора своди се на то да се „подржи влада, а не да јој се пружи могућност да је неко замени. „Честим и непозваним изборима, режим у потпуности диктира политички темпо, осигурава себи апсолутну иницијативу у односу на опозицију и намеће оквир за деловање”.⁴² Тако стабилократа оправдава накнадне мере присиле и принуде у остваривању својих непопуларних политика.

2. *Нерегуларне (пред)изборне процедуре.* Изборни циклус није само неуједначен, већ је и неравноправан. У стабилократијама је опозиција често не само искључена из политичких токова, већ и стављена „на руб закона”. Она је, често, реметилачки и антисистемски чинилац. Овде важи принцип тзв. „Монополске конкуренције” према коме: „избори морају бити демократски довољно да се покажу легитимним, а да се истовремено осигура

39) Јовица Тркуља, *Политички систем*, нав. дело, стр. 120.

40) Joakim Ekman, “Political Participation and Regime Stability – A Framework for Analyzing Hybrid Regimes”, *International Political Science Review*, Vol. 30, № 1/2009, Sage Publications, 2009, стр. 9: “In hybrid regimes, by contrast, elections serve as a source of legitimacy and, consequently, may be bitterly contested.”

41) Аутори пишу о овом феномену називајући га: *ауторитарни популизам*. Ова политичка појава „не верује у изборе иако је опседнут њима и све претвара у изборну кампању (*изборни парадокс*). Он верује само у своју проверу на изборима и ни у какве друге резултате, а поготово не у плуралности опција и алтернатива. Дакле, толико је опседнут злоупотребом полиције на изборима, изборним листама, корупцијом и ушеном администрације на изборима, као и другим изборним лажним активностима.” (цитат: Ljubomir Danailov Frčkoski, “Authoritarian Populism in Transitional Democracies of Western Balkans”, нав. дело, 2014, стр. 334).

42) Vladimir Veljković, “Stabilocracy and political crisis”, нав. дело.

да владајућа власт задржи власт.”⁴³ Постоји: сумња у исправност бирачког списка, притисак режима преко репресивног апарата принуде, медијска незаступљеност...

3. *Контрола медија.* Стабилнократе, у настојању да спроведу зацртано-преузету (гео)политику, држе под чврстом контролом све најважније медијске ресурсе у земљи. У тим медијима се пропагира искључиво политика стабилнократске управе. Приватизација медија усмерена је на „контролу медијског простора”. У медијима се примећује наметање искључиво стабилнократске политике, а свако другачије мишљење оцењује се као рушитељско (и поред сазнања да не постоји базична сагласност политичких актера у земљи око приоритетних политичких циљева). „Медији нису само инструмент владе, већ и конститутивни стуб моћи такве владе. Преко њих се моћ консолидује и спроводи.”⁴⁴
4. *Законодавна власт је талац хегемоне партије–власти.* У стабилнокрацији скупштина је израз воље хегемоне странке. Кроз доминирајућу партију власт власника странке („лидера”) спроводи се радијално (звездасто): 1) кроз скупштину и 2) кроз другу грану извршне власти, колегијално тело, или владу. Извршна власт није у пуном капацитету спутана правом, па преовладава оцена да нема владавине права, а тиме ни правне државе.⁴⁵ Тако стабилнократа, као неприкосновени вођа хегемоне-партије на власти, остварује утицај не само на посланике у скупштини и на министре у влади, већ и на судство која се, у том случају, претвара у огранак извршне власти.⁴⁶

43) Jonas Linde, “Patterns of Stability and Performance in Post-Communist Hybrid Regimes”, Statsvetenskapliga förbundets årsmöte, Göteborg, 2010, стр. 16: “This means that the elections must be democratic enough to appear legitimate, while at the same time ensure that the incumbents retain power.”

44) Ljubomir Danailov Frčkoski, “Authoritarian Populism in Transitional Democracies of Western Balkans”, нав. дело, стр. 333: “Here the media is not only an instrument of the government, but also a constitutive pillar of the power of such a government. Through them, the power is consolidated and carried into effect.”

45) На ову тему у: Павле Николић, *Уставно право*, Службени лист СРЈ, Београд, 1993, стр. 283–284.

46) Florian Bieber, “The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, нав. дело: “With weak parliaments, unconstitutionally strong executives, and often subservient judiciaries, there is no established system of separation of power to which to revert.”

5. *Правосуђе је под пуном контролом извршне власти.* Судије суде под притиском извршне власти. Пригушена је „стална и непристрасна контрола могућих и честих злоупотреба власти”.⁴⁷ Контрола судске власти се често чак и затире. Судови су део јединства власти коју чини контролисани законодавни орган преко хегемоне-странке на власти и ауторитарна извршна власт стабилнократора. Правосуђе је, дакле, зависно од хегемоне-странке и високо неквалификовано. Уставни суд је несамосталан и искључен из политичког арбитража.⁴⁸
6. *Управа је под потпуном контролом владајућих клика,* које често чак формално и не припадају хегемонској-странци али се, зарад личних интереса и устаљених понашања од раније, препоручују да, зарад мрве власти и позиција моћи, обављају послове управног и радног надзора (тзв. *наместеници* – постављеници у структури средње и ниже моћи).⁴⁹ Овакав систем омогућава бујање клијентелистичких веза намештеника који су увек део власти, иако формално не припадају хегемонској-странци. У управном апарату постоји тзв. „привид легалности”, али се примена прописа спроводи селективно. Постоји тзв. „утицај” произвољно-политичког у сфери правне регулације.⁵⁰ Честе су: злоупотребе прописа, непримењивање правних одредби, избегавање процедура и слично...⁵¹

4. СТАБИЛОКРАТИЈА И ГЕОПОЛИТИКА

Стабилнокрација је нераздовојиво повезана са геополитиком. Иако је сам термин новијег датума ова врста политичких трансакција спољашње незаинтересованости

47) Јовица Трукуља, *Политички систем*, нав. дело, стр. 63.

48) Ljubomir Danailov Frčkoski, “Authoritarian Populism in Transitional Democracies of Western Balkans”, нав. дело, стр. 333.

49) Florian Bieber, “The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, нав. дело.

50) О утицају политике на рад јавне управе у земљама Југоисточне Европе у: South-Eastern European Legal Development Initiative, *Anti-corruption in Southeast Europe – First Steps and Policies*, CSD, 2002, стр. 85.

51) Владан Станковић, „Идентитет, политичка култура и однос према институцијама”, у зборнику: *Идентитет, политичка култура, институције* (приредио: Владан Станковић), Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 133–135.

за стање демократских капацитета постоји широм света већ деценијама уназад – посебно у периоду тзв. „Хладног рата”.⁵² У свим тим политичким гибањима међународни центри моћи водили су се девизом: Више међународне безбедности (и регионалне стабилности) мање демократије. Демократија се сагледавала као процес артикулације опречних политика, понекад и штетних за крупне геополитичке интересе прагматичних аспирација светских сила. Сматрано је да демократија успорава доношење политичких одлука, да је реч о систему који мултипликује сукобе међу гранама власти у тренутку када треба брзо и ефикасно одрадити крупне геополитичке захвате.

У стабилнократији се толерише и чак допушта нарушавање основних демократских и политичких тековина из најмање два разлога. Један разлог позива на државно јединство: збијање редова, заштиту државе, заштиту угрожених националних интереса... Стабилнократе у неким случајевима сами иницирају одређена политичка жаришта како би се омогућила хомогенизација власти и најшира могућа подршка за спровођење одређене националне политике, око које, најчешће, не постоји сагласност најважнијих/најпрестижнијих фактора у друштву.⁵³ Други разлог због кога долази до нарушавања демократских стандарда и владавине права су тзв. „Виши циљеви”. Ови виши или геополитички или међународно-безбедносни циљеви најтешње су повезани са широм „регионалном стабилношћу” у којој учествују и суседне државе: било да се ради о мигрантској кризи, међународним интегративним и безбедносним процесима или неким другим важним геополитичким и геоекономским питањима.

У свим овим политичким гибањима постоји извесна нераскидива потреба стабилнократског режима не само да добија подршку од међународних чинилаца од којих је зависан, већ и да обезбеђује непрестану потврду свог легитимитета од иностраног фактора, па чак и да континуирано, корак-по-

52) “Of course, this type of transaction has characterized Western assistance and support for non-democratic regimes around the world for decades, in particular during the Cold War.” (Florian Bieber, “The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, нав. дело).

53) Исто. “Semi-authoritarian stabilitocracies are both willing to cause and manage instability with their respective neighbors or towards an internal other – opposition or minorities – for the sake of securing continued rule.”

корак, контекстуализује своју политику са политикама и чак очекивањима иностраних центара моћи.⁵⁴ Јасно је да у овој тачки стабилнократија напушта суверенизам као део своје политике зарад опстанка владајућих структура у седлу власти.⁵⁵ У свим ови процесима ствара се један поредак политичке размене моћи и утицаја где се зарад задовољавања апетита међународних моћника на унутарполитичком плану спроводи редукција: правне државе, заштите основних људских права и слобода, али и извитоперавање демократских стандарда и процедура (од нарушавања принципа поделе власти, преко кршења равноправног утицаја на политички живот, до комуникацијске и медијске дисквалификације и сатанизације опонената).

О овој новој политичкој и међународној пракси, у више наврата, је писао и британски *Economist* који је изнео оцену да: „Западне земље игноришу антидемократске праксе локалних аутократа све док одржавају мир”.⁵⁶ Стога је „ЕУ вољна да пружи спољну подршку режимима са знатним недостацима у смислу демократског управљања ради обећања стабилности.”⁵⁷ Ради се о својеврсном „гледању кроз прсте – угрожавању демократије зарад стабилности – стабилнократија”.⁵⁸ Из угла западних геополитички интереса: „Западном Балкану је потребна стабилнократија, јер тај облик политичког постојања сигурно води у Европску унију. Запад подржава овакве системе јер и сам функционише као лобиста крупног капитала мотивисаног неоколонијалном логиком – скупо наплаћује трансфер прљавих и нископрофитних технологија и у бесцење купује националне

54) Има мишљења која указују да заправо сами „међународни чиниоци” репродукују стабилнократске режиме из сопствених прагматичних потреба. (Тако нпр. Florian Cullhaj, *Democratization from Within – Political Culture and the Consolidation of Democracy in Post-Communist Albania*, нав. дело, стр. 124: “(...) except a deadlock in the area of hybrid democracies, international factors with a tendency for internal party stability has produced a stabilocracy.”)

55) „Nema na Balkanu više ni jedne jedine zemlje koja ima privilegiju da samostalno odlučuje.” (Slavko Živanov, „Stabilokratija, malo morgen”, *Između sna i jave*, Beograd, 24.08.2018: „Ona je neposredni potez mešanja u unutrašnje stvari države koja bi trebalo da bude suverena, sa ciljem da se zaštititi vladajuća garnitura u državi koja služi interesima imperijalista, odnosno stabilokrata, a ne služi nacionalnim, opštim i državnim interesima države u kojoj vrši vlast.”)

56) Miloš Đajić, “Stabilocracy is not democracy”, Internet, <http://www.milosdjajic.com/2017/08/04/stabilocracy-is-not-democracy>, “Few weeks ago British *Economist* wrote about this that: *Western countries ignore local autocrats’ anti-democratic practices so long as they keep the peace.*”

57) Radoslav Čebić, „Koliko još ima do EU?”, *Vreme*, Vol. 1423, Beograd, 12.04.2018.

58) Исто.

ресурсе.”⁵⁹ Тако, „стабилнократије Западног Балкана комбинују полу-ауторитарне карактеристике, тврдећи, истовремено, да реформишу демократије и тако добијају спољну подршку, посебно из држава чланица ЕУ, ради (лажног) обећања стабилности. Дакле, стабилнократија је режим који укључује значајне недостатке у смислу демократског управљања, али ипак ужива спољни легитимитет нудећи неку наводну стабилност.”⁶⁰

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу горе истражених налаза можемо закључити. Прво, стабилнократија није политички систем, јер законски не регулише односе између грана власти. Друго, стабилнократија је форма политичке праксе настале на конфузији власти парламентарно-председничког политичког система, са хегемоном странком у средишту поретка. Треће, читав поредак покурава се диктату хегемоне странке односно њеном вођи, који странку третира као сопствено власништво и оруђе. Четврто, политичка моћ се кроз систем шири радијално: од вође, кроз хегемону странку на владу и министре. Пето, парламентаризам је симулован: посланички клуб хегемоне странке подстиче машинерију за доношење закона; пословник је ригидан и оставља мало простора опозиционом деловању кроз пленум Скупштине и скупштинске одборе. Шесто, правосуђе је потпуно потчињено извршној власти: оно нема аутономију реаговања. Седмо, политичко деловање у медијском простору је онемогућено. Осмо, режим посеже за популистичким мерама како би „поткупио” бираче, ствара привид угрожености државних и националних интереса. Девето, власт се лако, често и комотно ослања на услуге репресивног апарата, чије апетите задовољава и потхрањује. Коначно, десето, стабилнократори у спољној политици настоје да се умилосрде иностраном фактору, тако што остварују њихове геополитичке и геоекономске интересе. Они од светских сила, за узврат,

59) Milivoje Mihajlović, „Balkan: stabilokratija ili kleptokratija”, *KosSev*, 7. mart 2019.

60) Florian Bieber, “The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, нав. дело: “Western Balkan stabilitocracies thus combine semi-authoritarian features, while claiming to be reforming democracies and receiving external support, in particular from EU member states, for the sake of the (false) promise of stability. Thus, a stabilitocracy is a regime that includes considerable shortcomings in terms of democratic governance, yet enjoys external legitimacy by offering some supposed stability.”

траже да им толеришу редукуцију: људских права, политичких стандарда и демократских процедура у земљи.

Услед свега овога може се закључити да се из угла великих сила, и моћних глобалних и глобализованих центара моћи, овакав поредак уистину може назвати *стабилнократијама*, јер стабилише (гео)политичке интересе и интересе крупног капитала у одређеном делу света. Међутим, ако се загледамо у простор унутрашњеполитичког поља: људских и политичких права и демократских процедура, онда се разматрани поредак политичке моћи пре може назвати *лабилнократијом*, јер нарушава устаљене демократске праксе и стандарде политичког деловања.⁶¹ Како год било, реч је о политичком поретку власти у коме инострани фактор свесно толерише и чак допушта кршење демократских процедура и стандарда докле год њихови геополитички интереси нису доведени у питање, почев од тзв. „регионалне безбедности”, преко крупних економских интереса све до уплива иностраног фактора у све сегменте друштвеног живота (неоколонијализам).

ЛИТЕРАТУРА

Буцак Горан, „Политичке институције у савременом уставноправном поретку Србије”, *Политичка ревија*, Vol. 40, № 2/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 53–74.

Иванчевић Горан, „Партијски системи”, *Култура полиса*, Vol. 33, Култура/Полис, Нови Сад, 2017, стр. 337–351.

Марковић Ратко, *Уставно право*, Правни факултет, Београд, 2017.

Николић Павле, *Уставно право*, Службени лист СРЈ, Београд, 1993.

61) Zoran Lutovac, „Lični stav: Labilokratija”, нав. дело: „Pravilnije bi bilo takav poredak nazvati *labilokratija*: poredak nerazvijenih sloboda i vladavine prava sa fasadnom demokratijom lišenom pravog sadržaja. To je poredak nestabilnih temelja jer zavisi od rejtinga i dobre volje autoritarca i podrške koju dobija od velikih sila, a ne od nezavisnih institucija...”

- Станковић Владан: „Идентитет, политичка култура и однос према институцијама”, у зборнику: *Идентитет, политичка култура, институције* (приредио: Владан Станковић), Институт за политичке студије, Београд, 2018, 119–139.
- Станковић Владан, „Партократија међу демократским институцијама Републике Србије”, *Политичка ревија*, Vol. 21, N° 3/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 17–26.
- Тркуља Јовица, *Политички систем*, Правни факултет, Београд, 2011.
- Aristotel, *Fizika*, Globus, Zagreb, 1988.
- Bieber Florian, “The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies”, Center for International Relations and Sustainable Development, 2018.
- Bosanac Milan, Mandić Oleg, Petković Stanko, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- Cullhaj Florian: *Democratization from Within – Political Culture and the Consolidation of Democracy in Post-Communist Albania*, Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2016.
- Čebić Radoslav, „Koliko još ima do EU? ”, *Vreme*, Vol. 1423, Beograd, 12. 04. 2018.
- Đajić Miloš: “Stabilocracy is not democracy”, Internet, <http://www.milodjajic.com/2017/08/04/stabilocracy-is-not-democracy>.
- Ekman Joakim: “Political Participation and Regime Stability – A Framework for Analyzing Hybrid Regimes”, *International Political Science Review*, Vol. 30, N° 1/2009, Sage Publications, 2009, стр. 7–31.
- Elgie Robert, “Duverger, Semi-Presidentialism and the Supposed French Archetype”, in: *France’s Political Institutions at 50* (eds. Grossman Emiliano, Sauger Nicolas), Routledge, 2013, стр. 6–25.
- Enciclopedia Europea*, Volume X: Saba – tacruri, Garzanti, Milano, 1980.

- Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Vol. 7: „Sindikalizam – Žvale”, Naklada Jugoslovenskog Leksikografskog zavoda, Zagreb, 1964.
- Encyclopædia Universalis*, corpus 21: Silice – Tabou, Paris, 1995.
- Frčkoski Ljubomir Danailov, “Authoritarian Populism in Transitional Democracies of Western Balkans”, *South-East European Journal of Political Science*, Vol. 2, N° 1, Lumina, Bucharest, 2014, стр. 329–340.
- Fruhstorfer Anna, Hein Michael, *Constitutional Politics in Central and Eastern Europe – From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems*, Springer, Wiesbaden, 2016.
- Goati Vladimir, *Političke partije i partijski sistemi*, CEMI, Podgorica, 2007.
- Jedvaj Josip, Musulin Stjepan, *Riječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, JAZU, Zagreb, 1956.
- Krstić Dragan: *Psihološki rečnik*, Savremena administracija, Beograd, 1991.
- Kubat Michael, Kysela Jan, “L’élection du Président au suffrage direct en République tchèque: beaucoup de paroles, peu d’arguments”, *Revue d’études politiques et constitutionnelles: Est Europa*, Éditée par l’Institut Universitaire Varenne, Bayonne, 2013, стр. 231–245.
- Linde Jonas, Ekman Joakim, “Patterns of Stability and Performance in Post-Communist Hybrid Regimes”, in: *20 Years Since the Fall of the Berlin Wall – Transitions, State Break-up and Democratic Politics in Central Europe and Germany* (eds. Bakke Elisabeth, Peters, Ingo), BWV Verlag, Berlin, 2011, стр. 97–118.
- Linde Jonas, “Patterns of Stability and Performance in PostCommunist Hybrid Regimes”, *Statsvetenskapliga förbundets årsmöte*, Göteborg, 2010.
- Lutovac Zoran, „Lični stav: Labilokratija”, *Vreme*, Vol. 1445, Beograd, 13.09.2008.

- Michmizos Dimitrios, “What is the difference between the Greek words *arkhia* and *kratein*?”, *Quora*, Mountain View, California, 2009.
- Mihajlović Milivoje, „Balkan: stabilokratija ili kleptokratija”, *Kos-Sev*, 7. mart 2019.
- Rey Alain, Morvan Daniele, *Dictionnaire culturel en langue française*, Tome IV, Réal-Z, Dictionnaires Le Robert/Sejer, Paris, 2005.
- Simpson John, Weiner Edmund, *The Oxford English Dictionary*, Volume XVI, Soot-Styx, Second edition, Clarendon Press, Oxford, 1989.
- South-Eastern European Legal Development Initiative, *Anti-corruption in Southeast Europe – First Steps and Policies*, CSD, 2002.
- Šarić Ljiljana, Wittschen Wiebke, *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika*, Naklada „Jesenski i Turk”, Zagreb, 2008.
- Veljković Vladimir, “Stabilocracy and political crisis”, *Peščanik*, Beograd, 14.11.2017.
- Živanov Slavko, „Stabilokratija, malo morgen”, *Između sna i jave*, Beograd, 24.08.2018.

Vladan Stankovic

STABILOCRACY

Resume

Stabilocracy is not a political system, because it does not regulate the legal relations of the authorities. It is a form of political practice that arose from the confusion of the authority of the parliamentary-presidential political system, with a hegemonic party in the core of system. The whole system complies with the dictation of the party's hegemony or its leader, who treats the party as its own property. Political power is spreading through the system radially: from the leader, through the hegemonic party to the government and the ministers. Parliamentarism is simulated: a parliamentary club of the hegemonic party is "lawmaking machine"; the Rules of Procedure is rigid and leaves little space for opposition through the Plenary Assembly and Assembly Committees. The judiciary is under the pressure of the executive: it has no autonomy of reaction. Political activity in the media space is blocked. The regime takes populist measures to gain upon voters, creates an illusion of vulnerability of a states or national interests itself. Authority easily, often and comfortably relies on the services of a repressive apparatus, whose appetite satisfies and nourishes. Stabilists in foreign policy seek to make international factors more effective by realizing their geopolitical and geoeconomic interests. In return, they ask from the international factors to tolerate their reduction of: human rights, political standards and democratic procedures in the country. On the stage is a political order of authorities in which a foreign factor consciously tolerates and even allows violations of democratic procedures and standards as long as their geopolitical interests are not questioned, starting from the so-called "Regional security" up to the influence of foreign treatment in all segments of social life (neocolonialism).

Keywords: stability, stability of society, political system, institutions, democratic capacities

* Овај рад је примљен 18. априла 2019. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. јуна 2019. године.